

Referanser:

- MKR 15/16, MKR 32/16, MKR/AU 21/16, MKR/AU 08/17, MKR 03.15/17

Arkivsak: 17/00097-2

Saksdokumenter:

- KM 09/14 Den norske kirke og menneskerettighetene (Se også KM 09.1/14 Sett undertrykte fri! Den norske kirkes engasjement for menneskerettighetene: <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=385503>)
- KM 15/16 Religionsmøte og dialog: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2016/saksdokumentene/km_15_0_16_religionsmote_dialog.pdf
- Guro Almås (på bakgrunn av samtaler i KISP og MRU): *Kunnskapsgrunnlaget for «Frykt ikke!»*

«Frykt ikke!» – kirkens møte med en verden i endring

Frykt ikke, for jeg er med deg, vær ikke redd, for jeg er din Gud! Jeg gjør deg sterk og hjelper deg og holder deg oppe med min rettferds høyre hånd.

Jes 41,10

Sammendrag

«Frykt ikke!» er et langsiktig arbeid for å finne ut hvordan vi kan myndiggjøre oss i møte med frykt og finne veier til håp. «Frykt ikke!» som utsagn er et kall til å være oppreiste mennesker i møte med motløshet, frykt og fravær av relasjoner. Det er dette kallet vi ønsker å løfte fram.

Vi ser at det er mange ting vi er redde for i en verden i stadig endring, og ser at det er et særlig behov for å arbeide med migrasjonsspørsmål og våre holdninger til «de fremmede» i vårt samfunn – og til å skape nye relasjoner – i mangfoldet av mennesker, kulturer og tros- og livssynsuttrykk i Norge.

MKR skal på dette møtet gi føringer til prioriteringer og retning for det videre arbeidet. «Frykt ikke!» er først og fremst et arbeid for å aktualisere håpstema inn i eksisterende, kirkelig arbeid. Det mest konkrete forslaget på kort sikt er kartlegging av materiell som kan brukes i arbeidet, en erfaringskonferanse med utvalgte menigheter vinteren 2018, utprøving av samtaleopplegg for lokalmenighetene og fokus på arbeid med bibeltekster («de vanskelige tekstene») på steder der mennesker møtes.

Bakgrunn for arbeidet med «Frykt ikke!»

«Frykt ikke!» ble første gang presentert for MKR på møtet 31. mai-1. juni 2016 (MKR 15/16) og fulgt opp på møtet 4.-5. oktober 2016 (MKR 32/16).

Som en oppfølging av saken foretok tre fra staben i MKR (Guro Almås, Andreas Saaghus og Steinar Ims) en studiereise 1.-3. februar 2017 til Genève og Brussel for å samle inn erfaringer fra den europeiske konteksten om tema til arbeidet. Det ble avholdt møter med personer i KV, LVF, ACT Alliance, CCME, Eurodiakonia, L'Arzillier (Maison du dialogue, Lausanne), m.fl.

Saken er blitt meldt inn til Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP) og Teologisk nemnd (TN) samt til Menneskerettighetsutvalget (MRU) under KISP. Disse har respondert gjennom ulike innspill til arbeidet og deltagelse i arbeidsgruppemøter. KISP har sammen med MRU gitt en utfyllende redegjørelse for hva som bør gjøres knyttet til kunnskapsgrunnlaget for arbeid med tema «Frykt ikke!» på arbeidsgruppemøtet 17. august 2017 (v/Guro Almås). Dokumentet fra KISP/MRU vedlegges denne saksfremstillingen.

Det har vært avholdt to heldags arbeidsgruppemøter med deltagere fra MKR, KISP, TN, MRU og stab, samt inviterte foredragsholdere:

- **Onsdag 8. mars 2017**
med bidrag fra Kai Krogh (*«Frykt ikke!» sett fra psykologens perspektiv*), Kjetil Drangsholt (*«Frykt ikke!» sett fra samfunnsmedisinerens perspektiv*) og Berit Hagen Agøy (*Bakgrunn for arbeidet og tanker om hvor vi skal med arbeidet*), og eksterne bidrag fra Ole Jakob Løland (*Kirkens stemme i flyktning- og innvandringsdebatten og en gjestevisitt på seminar med Heiner Bielefeldt (Concious objections and «reasonable accomodation»*).
- **Torsdag 17. august 2017**
med bidrag fra KISP og MRU v/Guro Almås (*Kunnskapsgrunnlaget for «Frykt ikke!»*) og eksternt bidrag fra Kristin Joachimsen (*Frykt og «Frykt ikke!» som motiv i bibeltekster med hovedvekt på gammeltestamentlige tekster*).

Deltagere på de to arbeidsgruppemøtene har vært (noen på begge, andre på ett av to møter):

- Kjetil Drangsholt, MKR
- Nora Sætre Baartvedt, (opprinnelig vara for Maja Andresen Osberg), MKR
- Kai Krogh, MKR
- Raag Rolfsen, KISP
- Leif Tore Michelsen, KISP
- Kristin Graff-Kallevåg, TN
- Anne Hege Grung, TN
- Kristine Hofseth Hovland, KISP og MRU
- Ida Eline Engh, MRU

I tillegg har stab v/Berit Hagen Agøy, Einar Tjelle, Beate Fagerli, Guro Almås, Andreas Saaghus/Janne Dale Hauger og Steinar Ims vært til stede på ett eller begge møter.

Forslag til vedtak

1. Mellomkirkelig råd vedtar en satsing på temaet «Frykt ikke!» for i første omgang de kommende to år i tråd med anbefalingene i sakspapiret.

2. Mellomkirkelig råd ber sekretariater på kort sikt arbeide videre med:
  - Å kartlegge hva som allerede finnes av norsk ressursmaterieil som er aktuelt å bruke i forbindelse med temaet.
Gjennomgå ressursmaterieil, metodikk og kompetanse fra våre søsterkirker og andre kirkelige institusjoner og organisasjoner. Videre også kartlegge hvordan vi kan samarbeide om dette tema på tvers av tro og livssyn.
  - Å gjennomføre en konferanse for erfaringsdeling med utvalgte menigheter på et møte vinteren 2018. Invitere menigheter til å utprøve et samtaleopplegg/tematiske opplegg innenfor eksisterende menighetsarbeid som setter motløshet og frykt på dagsorden – og hvordan vi som kristne og kirke skal respondere på dette og spre håp og fremtidstro. Samtaleopplegg skal ta utgangspunkt i erfaringsdeling og eksisterende ressursmaterieil.
  - Vi ser at det er nødvendig å avgrense arbeidet, og at det er et særlig behov for å arbeide med migrasjon og det flerkulturelle samfunnet. Konkret betyr dette bl.a. at det som en del av arbeidet blir viktig å følge opp spørreundersøkelsen om menigheters arbeid med integrering av flyktninger i lokalsamfunnet og bidra til at arbeid som gjøres i menighetene, dokumenteres.
  - Igangsette arbeid med «de vanskelige bibeltekstene» sett i sammenheng med håpstekstene i Bibelen.
3. Mellomkirkelig råd får rapport om arbeidet så langt på sitt siste rådsmøte i 2019, og drøfter da veien videre.

Saksorientering

Da saken ble presentert for MKR på møtet 31. mai-1. juni 2016 ble det framhevet at:

Målgruppen for et «Frykt ikke! – for forandring»-prosjekt kan spenne fra deltakerne i den offentlige debatt til sjelesorgen. Målet er å tydeliggjøre kristen tro og verdier i møte med dagens samfunnsendringer. Ved hjelp av teologiske studier og samfunnsmessige analyser, vil vi lage broer mellom bibeltekstene, kristne verdier og etikk og konkrete diakonale og politiske handlinger. (s. 1)

Her vises det til målgruppe for arbeidet med tema, konkret mål for arbeidet og virkemidler for å nå målet. «Frykt ikke!» handler i bunn og grunn om å aktualisere klassisk håpsteologi til vår egen tid. Dette har vært, er og vil alltid være en sentral del av kirkens arbeid.

Omfattende tema

Arbeidsgruppen har opplevd det som svært fruktbart å være tverrfaglig sammensatt og å bestå av folk både fra rådet, KISP, MRU, TN og sekretariatet. Dette har vært med på å belyse temaet på en ny, spennende og aktuell måte. Samtidig er det tydelig at det som blir omtalt i sitatet ovenfor som «Frykt ikke! - prosjektet», kan lett bli for omfattende. Å avgrense temaet har derfor vært et viktig – og vanskelig – anliggende for arbeidsgruppen.

Langsiktig arbeid

«Frykt ikke!» har tidvis blitt kalt et prosjekt. Vi ser at dette ikke dekker behovet for langsiktighet i arbeidet. Vi vil derfor understreke at det ikke er et prosjekt, men et langsiktig tematisk arbeid som i stor grad hviler på eksisterende arbeid i vår kirke. Vi vil – som det fremgår nedenfor – likevel sette en tidsramme for første del av arbeidet for «Frykt ikke!», slik at vi er i stand til å forholde oss til tidsfrister og strekke oss etter bestemte mål.

I første rekke ønsker vi en ramme på i overkant av to år for arbeidet med «Frykt ikke!»; fra vedtaket blir fattet på rådsmøtet i september 2017, til siste rådsmøte i 2019.

Inndelingen i presentasjonen

Arbeidet med temaet er samtidig så komplekst og sammensatt at vi har valgt å dele presentasjonen i denne saksorienteringen i to deler.

1. Først et fokus på hvordan vi kan arbeide konkret med temaet de to kommende årene. Disse punktene knytter seg tett sammen med vedtakspunktene ovenfor.
2. Deretter en refleksjonsdel som gjenspeiler hvordan vi har nærmet oss tema i arbeidsgruppens møter og i sekretariatet. Refleksjonsdelen peker noen steder ganske tydelig på hvordan vi skal arbeide konkret med temaet i kirken.

1. Hva innebærer arbeidet med tema «Frykt ikke!» konkret?

Mellomkirkelig råds sekretariat gir, bl.a. på bakgrunn av arbeidsgruppens to møter og arbeid i sekretariatet, følgende anbefalinger til Mellomkirkelig råd:

A. Kartlegging:

Identifisere eksisterende arbeid og prosjekter i Den norske kirke, hos våre søsterkirker og samarbeidspartnere på tvers av tro og livssyn, som har overlappende fokus med «Frykt ikke!»

For det første oppfordrer vi til å gjøre bruk av Mellomkirkelig råds posisjon innenfor følgende felt:

- a. Generelt å gjøre bruk av MKRs økumeniske og internasjonale kontaktnettverk.
- b. Spesielt følge opp nettverket gjennom Det lutherske verdensforbund (LVF), Konferansen av europeiske kirker (KEK), Kirkenes verdensråd (KV) og kontakten med Den katolske kirke i Norge og Europa, og prosjekter disse institusjonene er i gang med som overlapper vårt eget arbeid.
- c. I henvisninger til materiell og ressurser som allerede er utarbeidet i Mellomkirkelig råd, og gjennom kontakt og erfaringer som er hentet inn fra hele verden.
- d. I innhenting av metodikk og erfaringer fra søsterkirker og kontaktorganisasjoner i Norge og resten av verden. Særlig gjelder dette erfaringsverktøy som gjør oss i stand til å møte både endring og frykt for endring i lokalsamfunn og menigheter (f.eks. fra den finske kirkes «Cable-metodikk», menigheter i Sverige som har benyttet seg av «Exposure-metoden» og fra norsk «dialogmetodikk»).
- e. I samarbeidet internt i Kirkerådet og med bispedømmene. Eksempelvis gjennom den pågående kartlegging av menigheters arbeid for å integrere flyktninger i lokalsamfunnet og arbeidet opp mot migrantmenigheter i Norge.

B. Bakgrunnsmateriale og utforskning av krysningspunkter mellom ulike fagfelt som teologi, samfunnsfag, kommunikasjonsfag, psykologi og samfunnsmedisin.

Vi trenger å utforske mekanismer i samfunnet og i oss selv som utløser motløshet og frykt. Vi trenger å utforske dem i relasjon til det kristne budskapet.

Vi utfordrer KISP og MRU til å videreutvikle presentasjonen til arbeidsgruppens møte 17. august (presentasjonen er vedlagt dette saksdokumentet). Både KISP og MRU kan vurdere om de ønsker å utvide og utvikle materialet mer. Like viktig er det å identifisere eksisterende materiell som kan brukes til informasjonsarbeid.

Vi utfordrer alle MKRs instanser til å reflektere over kirkens stemme i offentligheten særlig når det gjelder migrasjonsspørsmål og mangfold. Vi utfordrer alle til å reflektere over forholdet mellom teologi, tro og politikk. Vi utfordrer alle til å sette dette inn en psykologisk referanseramme – der fryktens «vesen» (grensesetting vs. globalitet, trygghet vs. utrygghet, rent vs. urent, osv.) står sentralt.

Vi ønsker et bredt anlagt seminar i krysningspunktet mellom de forskjellige fagmiljøene hvor tema knyttet til frykt og håp kan utforskes. Fra arbeidsgruppens møter har vi sett hvor fruktbart dette er, særlig for vår teologiske refleksjon rundt tema. Målsetningen er at det skal oppleves som et spennende overskuddsprosjekt som gir mening, og at det kan tematiseres jevnlig i årene som kommer. Det tror vi det er behov for.

Her kan vi – om vi finner det formålstjenlig – i forlengelse av et slikt seminar og i forlengelse av en erfaringskonferanse der utvalgte menigheter deltar, føre fagmiljøer og menigheter sammen på en konferanse mot slutten av den første toårsperioden for arbeidet med «Frykt ikke!».

C. Vi ønsker å finne rom som åpner for samtaler om hva vi er redd for, og hva som skaper trygghet hos oss selv og i menigheter og lokalsamfunn.

Med utgangspunkt i bibelsk materiale – inkludert krevende dypdykk i de virkelig vanskelige tekstene (de xenofobe, misogyne, rasistiske og generelt hatefulle tekstene) – ønsker vi å prøve å finne rom for samtaler om frykt og trygghet i menigheter og lokalsamfunn.

Vi ønsker å fremme kontrastene for å bringe lys inn over våre egne, motstridende og vanskelige følelser. Vår pedagogiske inngang er å løfte alt frem i lyset, også det som er skambelagt og vanskelig, fra vår egen tradisjon og vår egen bibel. En slik selvkritikk på egne vegne krever frimodighet og mot.

Samtaleopplegg

Utfordringen går til menigheter som har ulike former for arbeid hvor slike samtaler kan finne sted, for eksempel:

- på eldretreff
- i (diakonale) samtalegrupper
- i konfirmantundervisningen
- i korene
- i speidergruppen
- i sammenhenger hvor kirken møter lokalsamfunnet for øvrig
- i dialoger mellom mennesker med ulike tro
- i dåpssamtaler, vigselssamtaler og sørgesamtaler
- på prostisamlinger
- på fagdager og fagsamlinger
- innenfor videre- og etterutdanning av prester og andre kirkelige ansatte
- i utformingen av bibelkontekstuell materiell for alle aldersgrupper, med særlig vekt på barn og unge

Vi ønsker å utforme og prøve ut ulike former for samtaleopplegg i samarbeid med menighetene. Det finnes allerede i dag opplegg og arbeid som er delvis overlappende med vårt tema (f.eks. MKR/Kirkelig dialogsenter «Sier vi»-materiell og KVs *Pilgrimage of Justice and Peace*, for å nevne to).

I første rekke ønsker vi et tett samarbeid med ca. 8-11 menigheter rundt omkring i landet. I første rekke utfordres bispedømmene gjennom MKR til å engasjere en menighet som kan være med på et slikt opplegg – og som har eksisterende arbeid som kan fungere i dette opplegget.

Utfordringen går til staben i MKR og Teologisk nemnd (og fagmiljøene) med å identifisere opplegg og tekster som kan fungere som utgangspunkt for opplegg. Dette gjøres i tett samarbeid med menighetene – som er hovedpremissleverandører til opplegg lokalt.

D. Forkynnelse og gudstjenesteliv

Vi vil å utfordre teologer, prester og forkynnere til å ta opp temafeltet i sine prekener og andakter. Vi vil utfordre de to tidsskriftene Luthersk Kirketidende og Nytt norsk kirkeblad og bidragsyttere til nettplattformen «Prekenskapet», og andre aktuelle steder og publikasjoner om å be sine bidragsyttere om å løfte fram temaet i sine tekstgjennomganger.

Vedtaket og saksdokumentet til MKR vedlegges som bakgrunn for henvendelsene til nevnte tidsskrifter og nettplattform.

E. Vi ønsker en tett kobling til ulike prosjekter og tiltak i Den norske kirke

Den norske kirke har et enormt aktivitetsnivå. «Frykt ikke!» bør kunne være en naturlig del av det eksisterende arbeidet: Dialogsatsningen slik vi finner den formulert i Kirkemøtevedtaket *KM 15/16 Religionsmøte og dialog*, kunnskapen og tilslutningen fra kirkens side om menneskerettigheter slik vi finner det formulert i *KM 09/14 Den norske kirke og menneskerettighetene*, kirkens klima og miljøetsatsing, arbeid i lokalmenigheter, osv.

F. Solidaritet med søsterkirker

Vi ønsker at tematiseringen av frykt settes inn i en verdensvid og solidarisk kontekst – også for at vi selv skal forstå vår egen frykt i sammenheng med, og kanskje i kontrast til, den situasjonen våre kristne søstre og brødre opplever gjennom sine menigheter i andre deler av verden.

2. Gjennom arbeidet med «Frykt ikke!» vil Mellomkirkelig råd oppfordre alle kirkens medlemmer, organer og institusjoner til:

- **å fordype oss i de mekanismer som utløser frykt både i grupper og hos individer – og å utforske og utfordre frykten vi opplever.**

Fryktens vesen er sammensatt og ofte ikke «logisk» begrunnet. Vi skal utfordre oss selv og andre på grunnlaget for den frykten vi føler, og foreta dypdykk i fryktens vesen. Vi ønsker å utforske alle fryktens irrganger og uttrykk. Grunner til at mennesker i dag føler frykt, er mange, og listen over tema svært omfattende (frykt som oppleves på grunn av innvandring, fremmedgjøring, frykt for den og de ukjente, tapsfølelse, endringer i klima, kommunesammenslåing, Israel og Palestina, globalisering, sekularisering, ensomhet, tap av fellesskap, idyllisering, høyreekstremisme eller annen ekstremisme, islam, osv.). Vi vil derfor i MKR begrense oss i vårt arbeid og fokusere hovedsakelig på migrasjon og mangfold. Dette ser vi er særlig viktige tema i vårt arbeid i tiden fremover.

Vi skal i arbeidet vokte oss for å nøre opp under frykt som ikke har grunnlag i virkeligheten, eller som ikke tar på alvor kravet til forandring gjennom møter med andre mennesker.

- **å hente inspirasjon og kunnskap om frykt fra ulike erfaringer, fagområder og sosiale sammenhenger.**

Vi ønsker å utfordre til erfaringsutveksling og samarbeid om temaet «frykt» og håpsteologien i utsagnet fra Gud: «Frykt ikke!».

I arbeidet med temaet har det blitt tydelig for oss at felt som samfunnsmedisin, psykologi, teologi (og kanskje særlig bibelvitenskap) og de ulike samfunnskunnskapene i stor grad bør møtes og utveksle erfaringer og innsikter.

- **å fordype oss på ny og på ny i Bibelens tekster. Vi skal særlig være oss bevisst vårt ansvar for ikke å vike unna for tekster i Bibelen som fremstår som voldelige, fremmedgjørende og bent fram grusomme.**

Det finnes mange ulike og motstridende motiver og fortellinger i Bibelen. I møte med migrasjons- og mangfoldsspørsmål har kirken valgt å vektlegge inkluderende tekster og gjestfrihetsmotivet. Men vi finner også i Bibelen ekskluderende og voldelige tekster som tydelige kontraster til ovenfor nevnte tekster. Hvordan arbeider vi med disse motstridende tekstene – og kan et slikt arbeid være nyttig i en samtid hvor ytterpunkter nesten daglig møter oss i mediebildet? Kanskje arbeid med tekster som «spriker», kan være med på å lage trygge rom for å snakke om krevende ting i vår egen tradisjon og i møte med våre egne følelser?

Kritisk og kontekstuell lesning av Bibelen kan hjelpe oss med å forstå vår historie og hvor vi vil i framtiden. Vi må tørre å lese både de utfordrende tekstene (slik som f.eks. 5 Mosebok 7,1-6) med voldsforherligende og etnosentriske tekster (tekster som forkaster andre folkeslag og oppfordrer til vold og fiendskap), og tekstene som handler om inkludering av «de fremmede» og positive holdninger til mennesker med en annen bakgrunn og tro. Hva forteller historiene oss om verden i dag? Hvordan skal vi forstå de motstridende tekstene?

- **å våge forandring som en del av kristent kall og kristen fromhet.**

Med unntak av møtet med barn oppfordrer Jesus så å si alle menneskene han møter, til å forandre seg. Dette er en vanskelig oppgave som noen ganger strider imot våre behov for stabilitet og trygghet. Hvordan tar vi dette kallet på alvor, og hvordan skaper vi trygghet i menneskers liv når endring oppleves truende?

- **å bygge relasjoner.**

Motgiften til frykt er relasjon, slik vi kjenner det fra vår egen tro på den inkarnerte Gud. Ved å tørre å leve ut den radikale nestekjærligheten og å bygge fellesskap med andre – også dem vi opplever som fremmede eller truende – kan vi lære mer om hva det vil si å følge Jesus i dag. Vi er skapt til å være oppreiste mennesker som våger å møte våre medmennesker ansikt til ansikt.

- **å dele håpet i vår tro og tradisjon.**

I utsagnet vi kjenner fra Jesaja (innledningsvis) er det innarbeidet et håp gjennom vår levende Gud og Guds omsorg for oss mennesker. I arbeidet med å adressere frykt hos den enkelte og i samfunnet er det særlig viktig å vektlegge håpsperspektivet i vår tradisjon – og aldri å miste dette perspektivet av syne. Vi skal utforske hva vi som kirke og som kristne kan bidra med: Hva er vår særlige kompetanse og vårt særlige bidrag til dette?

Økonomiske/administrative konsekvenser

Arbeidet med «Frykt ikke!» i 2018 vil innarbeides i det ordinære budsjettet for Mellomkirkelig råd. Det legges opp til at «Frykt ikke!» er temaet og perspektivet det jobbes med i ulike sammenhenger og i menighetenes ordinære arbeid. Det legges derfor ikke opp til at det skal brukes mye ekstra midler fra Mellomkirkelig råds side. Det vil være behov for noen midler til ressursutvikling og noen samlinger. Dette vil vi komme tilbake til i budsjettet for 2018.

Frykt ikke: Kunnskapsgrunnlaget

Hva er det vi er redde for ved innvandring? Har vi grunner til å frykte?

Guro Almås, 17. august 2017

Dette notatet er et forsøk på å oppsummere/systematisere hva fremmedfrykt eller frykt for økt innvandring i Norge dreier seg om i noen punkter, og i hvilken grad disse punktene bygger på myter eller fordommer, eller på en realistisk situasjonsbeskrivelse. Vi har tatt utgangspunkt i egen kunnskap/oppfatning om temaet, og derfra lett etter relevante kilder om temaet.

Spørsmålet om hva vi er redde for, som er hovedfokus for prosjektet, tas opp i avsnitt 1: Hva er det vi frykter? 1.1 og 1.2 a) bygger i stor grad på NOU2:17 (Brockmann-rapporten) og på SSBs undersøkelse om holdninger til innvandring fra 2016. 1.2 b), 1.3 og 1.4 baserer seg i hovedsak på medieartikler og artikler på forskning.no, i tillegg til én forskningsartikkel (om nettdebatt). Avsnitt 2 ta opp spørsmålet «Hva er innvandrere redde for?» Hvis vi skal svare på dette spørsmålet, må vi trekke inn andre aktører enn oss som foreløpig er inkludert i prosjektet, så dette er kun en foreløpig refleksjon om et perspektiv som hører med i bildet, men ikke er et hovedfokus.

Bakteppet for det hele er en global utvikling med økte migrasjonsstrømmer, særlig mot Europa. Dette notatet redegjør ikke for denne utviklingen eller årsakene til denne, men det kan vurderes å utarbeide eller bestille en bakgrunnsartikkel om dette. CCME og ACT Alliance har gode ressurspersoner på dette.

1.Hva er det vi frykter?

1.1. Innvandring truer velferdsstaten

Et av aspektene en mulig framtidig høy innvandring handler om det økonomiske grunnlaget for velferdsstaten. Rapporten fra Brockmann 3 utvalget, *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring* (NOU 2:17), fant at i et scenario med relativt høy framtidig innvandring (av tre mulige scenarier), vil innvandringen kunne få betydelige konsekvenser for velferdsstatens finansiering. Sammen med andre utviklingstrekk, som endring i demografisk sammensetning («eldrebølgen») vil en slik utvikling kreve ekstrainsats, blant annet i form av mer effektiv utdanning og kvalifisering som ledd i en langsiktig integrasjonsstrategi. Dette gjelder særlig dersom en stor del av innvandringen er flykninger, noe som er sannsynlig i et slikt scenario. NOU 2:17 drøfter hvordan utdanning, kvalifisering og andre tiltak kan bedre sysselsetting og integrering for å imøtekomme en eventuell høy innvandring. Litt røft sagt kan vi si at utvalget sier at det ikke er grunn til å frykte innvandring, men at en (fortsatt) god integrasjon og tillit krever økt politisk innsats. Ett medlem i utvalget, Asle Toje, tok dissens på mange av utvalgets anbefalinger, og fremmer et mer pessimistisk syn på mulighetene for integrering og tillit med høy innvandring. Han opererer antagelig også med et høyere anslag på antatt framtidig innvandring.

1.2.Truet fellesskap, svekket tillit, polarisering

1.2.a) Sosiologisk / befolknings sammensetning:

NOU 2:17 trekker frem risiko for svekket tillit når økonomisk ulikhet mellom grupper overlapper med kulturell forskjellighet, noe som er en risiko når store innvandrergupper sliter med å integreres i arbeidslivet og blir en økonomisk underklasse som samtidig skiller seg kulturelt fra majoriteten. Dette henger tett sammen med forrige punkt om velferdsstaten, og hvis vi lykkes med å utdanne og sysselsette innvandrere, vil vi også langt på vei motvirke dette. I tillegg vil aktiv inkludering, bekjemping av diskriminering og å stille krav til innvandrere om tilpasning til fellesskapets normer, være tiltak som kan bygge tillit.

1.2.b) Polarisering av debatt om innvandring?

Det er vanlig i offentlig debatt å henvise til «ekkokammereffekten» i moderne mediebruk. Ekkokammereffekten gjør at når folk selv i større grad velger hva slags nyhetsartikler og meningsytringer man blir eksponert for gjennom sosiale medier, vil man i større grad utveksle

synspunkter med folk man er forholdsvis enig med, og i mindre grad eksponeres for meninger som strider mot ens egne. Dermed antar man at meninger blir polarisert og at det oppstår isolerte «ekkokamre» der medlemmene i liten grad får brynet egne holdninger og synspunkter mot meningsmotstandere. Forskning på sosiale medier og meningsdannelse tyder imidlertid på at ekkokammereffekten ikke er så enerådende som man ofte kan få inntrykk av i den offentlige debatten. I praksis kan for eksempel sosiale medier like gjerne bidra til at man blir eksponert for et større mangfold av synspunkter og nyanser. Forskere ved Institutt for Samfunnsforskning finner at det de kaller «skyttergravsdebatt», der spissing av synspunkter gir en debatt preget av steile motsetninger som blir forsterket gjennom debatten, er viktigere enn ekkokammereffekten (Karlsen, Steen-Johnsen, Wollebæk og Enjolras 2017).ⁱ Men skyttergravseffekten er svakere for «tosidige, nøytrale» argumenter enn for «ensidige» argumenter, som gjør at nettdebatter også kan føre til kollektiv læring og kvalifisering av argumenter, ifølge forskerne. Ekkokammereffekten og polarisering finnes, men dominerer ikke nødvendigvis debatt og meningsdannelse. Andre og mer nyanserte arenaer finnes i tillegg, og økt bruk av sosiale medier kan også føre til at disse når bredere ut.

1.3. Kultur og religion: Frykt for islam

Når det gjelder kulturelle aspekter ved skepsis mot (høy) innvandring, handler dette i stor grad om skepsis til at islam får en mer fremtredende plass i samfunnet. Den internasjonale undersøkelsen

Yougov fra 2017 fant for eksempel at 59 prosent av nordmenn mener det er en fundamental konflikt mellom islam og det norske samfunnets verdier (Klassekampen 27. juni 2017). Asle Toje, som var medlem av Brochmann-utvalget og markerte seg med flere dissenser i utvalgets rapport, hevder at etnisk norske vil komme i mindretall «dersom norsk innvandringspolitikk ikke endres i mer restriktiv retning», og at dette vil ha betydelige konsekvenser for norsk kultur fordi de som ikke er etnisk norske ikke deler den «innatførte» eller «tjukke» kulturen, altså en side ved kulturen som tar flere generasjoner å tilegne seg.

Tojes innvendinger blir kritisert for flere av premissene han legger til grunn:

1. Etnisk norske komme i mindretall:
  - a. Definisjonen av etnisk norsk er uklar.
  - b. Demografisk framskrivning –her avviker Tojes tolkning fra resten av utvalget.
2. Hva er norsk kultur, og hvem er bærer av den?

Data fra World Wide Survey og fra Fafo (2017) tyder på at barn av innvandrede muslimer i stor grad beholder foreldrenes religion, men endrer holdninger til f.eks likestilling og homofili i retning andre norske ungdommers holdninger.

På den andre siden viser kritikken mot multikulturalisme eller mot idealer om det flerkulturelle samfunn at det å stå med «et bein i hver kultur» kan hindre integrering. Altså, holdninger og verdier vil endres over tid og vil endres mye over én generasjon, men kan endres mer eller mindre raskt. Brockmannutvalget anbefaler noen politiske tiltak for å øke integrasjonen, som å stille økte krav til tilpasning ift likestilling. Igjen blir altså det avgjørende hvordan samfunnet møter innvandringen.

1.3.a) Holdninger til kvinner og likestilling og LHBT-rettigheter

Det kanskje sterkeste elementet i frykten for islam eller «muslimsk kultur» handler om holdninger til kvinner, likestilling og LHBT-rettigheter. En Fafo-rapport fra 2017 fant at innvandrere har generelt et mer tradisjonelt syn på kjønnsroller, mens barn av innvandrere har holdninger som ligner mer på sidejevnaldrende norske enn på sine foreldre. Dette sammenfaller med internasjonal forskning på feltet.

1.3.b) Frykt for islamisme/ekstremisme og terror

Det har blitt økt oppmerksomhet om terror i vår del av verden etter terrorangrep mot ulike europeiske byer de siste årene. Undersøkelse Yougov, igjen sitert i Klassekampen 27. juni, fant at 53 prosent av de spurte tror Norge blir rammet av terror i løpet av ett år. Klassekampen beskriver dette som «frykt for terror». Men er en antakelse om at terror kan ramme Norge synonymt med frykt for det samme? Sannsynligheten for den enkelte for å rammes av terror vil fortsatt være liten sammenlignet med andre trusler, som å bli rammet av trafikkulykke eller alvorlig sykdom for eksempel. Dette betyr selvsagt ikke at vi skal avvise at folk faktisk er redde for terror, men vi kan ikke automatisk slutte fra

denne typen undersøkelser til hva folk er redde for -da kreves i så fall konkret forskning på frykt. Frykten for ekstremisme finnes, men utbredt og hvor sterk er den, og i hvor stor grad preger den, eller bør prege, samfunn og politikk? Hvis frykten for terror er overdrevet ift den reelle trusselen, hvordan møter vi terroren? Aage Borchgrevink skriver interessant om dette i kommentaren «Terror er opium for folket» fra Dagbladet 10. juni.

1.3.c) Frykt for at kristendommen trues?

Frykten for at den kristne kulturarven er truet av innvandring, blir i hovedsak fremsatt av den politiske høyresiden, og kan slik tolkes mer som et politisk enn et religiøst anliggende, sammen med en teologisk konservativ strømning som kanskje i hovedsak finnes i kirkesamfunn utenfor Den norske kirke, men også på den (teologisk) konservative ytterkanten i Den norske kirke. Samtidig skal vi være forsiktig med å avfeie at dette en bekymring som kan gjøre seg gjeldende blant medlemmer og i menigheter i kirken. Øyvind Håbrekke fra tankesmien Skaperkraft utfordrer i Vårt Land 25. juli kirken til å møte kirkemedlemmers bekymring med å forene et «sterkt forsvar for den kristne kulturarven» med en liberal og solidarisk flyktning- og innvandringspolitikk. Andre vil mene at religiøst mangfold og likestilling mellom religioner ikke er noe kirkemedlemmer bør frykte, men heller imøtekomme det å være en del av det livssynsåpne, flerreligiøse samfunnet som f.eks. Stålsett-utvalget tok til orde for.

1.4. Frykt for høyrepopulisme og høyreekstremisme

Dette er kanskje det de (eller vi?) som ønsker å imøtekomme eller bekjempe fremmedfrykten er redde eller bekymret for. «I Norge i dag er jeg mest bekymret for denne [typen radikaliserings]», skriver for eksempel Sunniva Gylver på facebook om Dag Herbjørnsruds Dagblad-innlegg «Slik radikaliseres norske menn», (10. august).

Når det gjelder ekstremisme eller terror, fremheves det ofte at de få terrorangrepene som Norge faktisk har vært utsatt for, har vært av høyreekstrem og rasistisk karakter, og at dette er noe som bør bekymre oss vel så mye som islamisme. Nazi-marsjen i Kristiansand august, og det faktum at politiet ikke stoppet denne, førte til uro og bekymring hos mange.

De/vi som er bekymret for høyrepopulisme og -ekstremisme vil kanskje ikke bruke ordet frykt om oss selv, men vi bør selvsagt vokte oss for å kalle andres bekymring for «frykt» uten å adressere «vår egen» frykt eller bekymring. Siden Frykt Ikke-prosjektet primært har som formål å bekjempe fremmedfrykt, er denne typen frykt ikke hovedfokus for prosjektet, men hører med i et totalbilde.

2.Hva er innvandrere redde for?

I samtalene om Frykt Ikke-prosjektet har vi vært opptatt av at vi ikke kan snakke om «vår» frykt for «de andre» uten å samtidig anerkjenne den frykt som kan finnes på «den andre siden». Siden prosjektet primært skal adressere fremmedfrykt, er ikke dette et hovedfokus, men et perspektiv som hører med i totalbildet.

Stikkord her kan for eksempel være:

- Frykt for å bli kastet ut av landet
- Frykt for rasisme/diskriminering/utenforskap
- Frykt for å miste egen kultur/religion/verdier
- Frykt som følge av traumatiske opplevelser i landene flyktninger kommer fra, eller under reisen.
- Frykt mellom ulike innvandrergupper? (SSB holdn til innv: ca. like stor andel av innv bef (32%) som i øvrig bef (32 %) enig i at «innv flest er en kilde til utrygghet i samfunnet».)

I den grad dette området skal adresseres i prosjektet, foreslår vi at Den norske kirke gjør dette i samarbeid med andre aktører. Dette er et område der vi trenger andres kompetanse og perspektiver. Aktuelle samarbeidspartnere kan være NOAS, innvandrersorganisasjoner, IMDI, samt evt. interreligiøse partnere, KIA, migrantkirker.

3.En foreløpig oppsummering

Slik vi leser for eksempel Brockmann-rapporten, internasjonale utviklingstrekk og implikasjonene for det norske samfunnet, er det grunn til å ta inn over seg at vi står overfor substansielle

samfunnsmessige endringer som følge av migrasjon. En lettvent avfeining av frykt for innvandring som irrasjonell og fullstendig ubegrunnet, er dermed lite nyttig. Et gjennomgangsbudskap i Brockmann-rapporten, slik vi leser den, er at fremtidig innvandring vil gi oss utfordringer som må møtes med relevante tiltak, og at dersom vi lykkes med dette, har vi ikke mye å frykte. Dette samsvarer med budskapet vi hører fra ulike europeiske land, hvor både innvandringen og de samfunnsmessige konsekvensene er langt større enn hos oss. Når vi tar inn over oss det globale bildet med økte migrasjonsstrømmer, hvor det som skjer i Norge blir som en krusning i havet i forhold, blir det tydeligere at vi står overfor endringer som krever en nyorientering av oss som samfunn og som kirke. Kanskje er ikke utfordringen i «Frykt Ikke» prosjektet så mye å berolige hverandre med at det ikke er grunn til å frykte endring, i betydningen at endringene vil være små eller udramatiske. Kanskje er utfordringen heller å formidle at den globale utviklingen (økt ulikhet, økt migrasjon osv.) har skapt en krise *globalt* som vi her i Norge både *kommer til* å møte, og fra et etisk perspektiv *bør* stille opp for å være med å løse -og så være med å forberede hverandre på å ta del i dugnaden. Hvis vi sammen klarer å møte endringene med god politikk, gode møteplasser og gode løsninger i lokalsamfunn og menighet, har vi ikke noe å frykte, men kan se frem til endringer som på ingen måte er skremmende. «Frykt ikke!» er et teologisk og etisk budskap, ikke et budskap om hvordan verden henger sammen. Men for å kunne si «Frykt ikke!» med troverdighet, må vi bygge på et solid kunnskapsgrunnlag og en troverdig situasjonsbeskrivelse. Dette notatet forsøker å skissere opp momenter som bør være med i en slik situasjonsbeskrivelse.

En av deltakerne på KEK/CCMEs sommerskole om migrasjon og menneskerettigheter i juni oppsummerte utfordringene til kirkene slik:

It is also a huge challenge for society. Integration is a two-way process. We are faced with a situation where change is inevitable. But politicians don't tell people this. We need to start processes in society. Who, if not churches can do that, say: Do not be afraid, you are held. Live in this world which is an ever-changing world. Encourage people not to feel as victims of change, encourage our churches to do change, not to suffer change.

ⁱ Rune Karlsen, Kari Steen-Johnsen, Dag Wollebæk and Bernard Enjolras: Echo chamber and trench warfare dynamics in online debates, European Journal of Communication, 2017, Vol. 32(3)